

A

12 metrov vysoká a na výzdobu použil sochár Feidiás viac ako tonu zlata.

ATÉNY

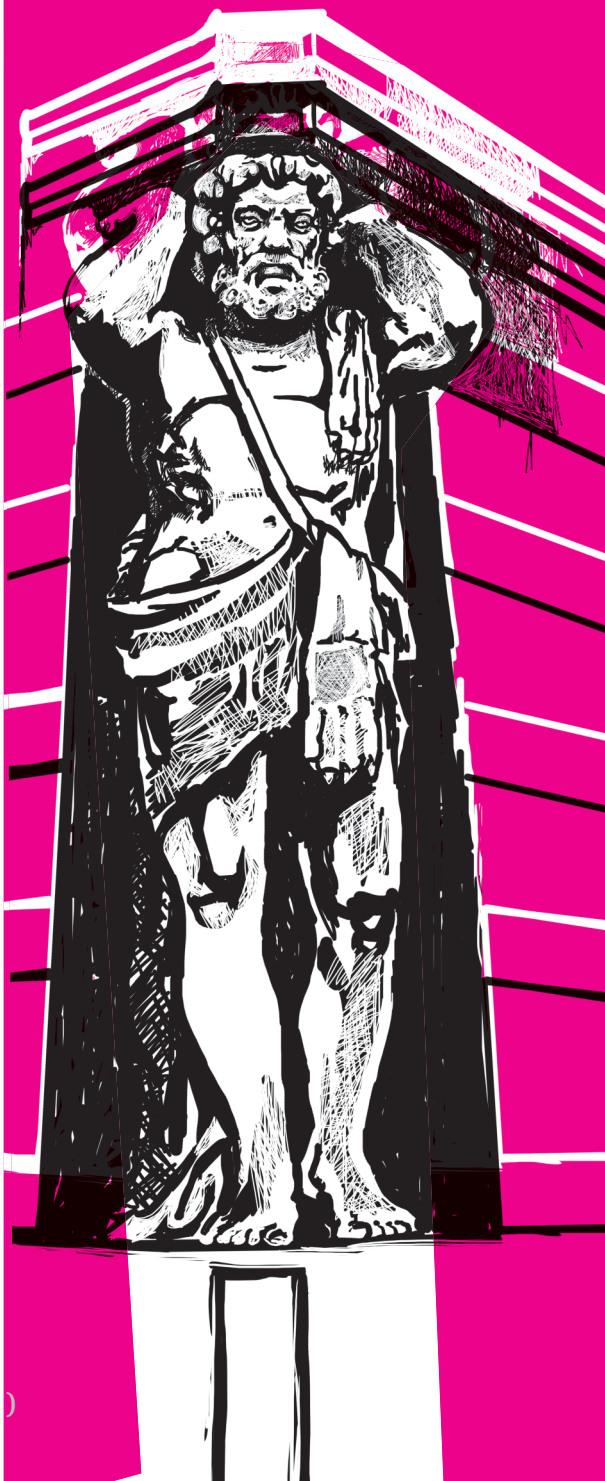
Atény, hlavné mesto Grécka, ležia v kraji, ktorý sa nazýva Atika. Rozprestierajú sa na niekoľkých pahorkoch a na rozdiel od Sparty, svojho večného súpera, majú prístav Pireus, a tak otvorenú vodnú cestu do celého sveta.

Atény sa odjakživa považovali za kolísku demokracie. Historici hovoria, že najväčšmi rozkvitali za vlády Perikla v 5. stor. pred n. l. Významnú úlohu zohrávali Atény v dôležitých bitkách. Napríklad v boji s Peržanmi pri ostrove Salamína dokázali, že s ich ľahkými trojveslicami si neporadí ani taký vojvodca, akým bol obávaný Peržan Xerxes.

Nie vždy však víťazí dôvtip a um nad silou. Atény v boji so Spartou o prvenstvo v Grécku podľahli. Darma bola na ich strane vyspelá demokracia, darma sa hrdili krásnymi stavbami a múdrymi filozofmi ako Sokrates, Platón či Aristoteles.

ATLAS

Už si niekedy videl sochu muža, ktorý svojimi plecami podopiera priečelie budovy? Takúto sochu svalnáča nazývame atlas a nájdeš ju napríklad v Nitre na nároží

kapitulskeho domu neďaleko hradu. Stačí sa spýtať na Corgoňa – tak totiž tohto siláka miestni obyvatelia nazývajú.

Možno si kladieš otázku, prečo sa takáto socha volá atlas. Je pomenovaná po bájnóm Atlasovi, ktorý vraj bol vládcom Atlantídy. Za svoju vzburu proti olympským bohom dostal krutý trest – musel na svojich pleciach niesť celú nebeskú klenbu. Niektoré báje hovoria, že Titan Atlas nechcel pohostinne prijať hrdinu Persea a už vôbec nebol ochotný uveriť, že má pred sebou Diovoho syna a premožiteľa Gorgony Medúzy. Ten sa mu pomstil tak, že mu ukázal hlavu Medúzy a Atlas hneď nato skamenel. Premenil sa vraj na pohorie v Afrike. Pozri sa do zemepisnej mapy, určite ho tam nájdeš.

Z antiky sa nám zachoval aj stĺp v podobe ženskej postavy. Nazývame ho karyatídou.

ATLETIKA

Grécke slovo atletika pôvodne znamenalo „zápasnícke umenie“ a to s dnešnou atletikou nemalo takmer nič spoločné. Bolo to predvádzanie hrubej sily, pri ktorom niekedy došlo aj k smrti zápasníkov.

ATREOVA POKLADNICA

Takto zaujímavo sa nazýva jeden z významných hrobov, ktorý objavil nemecký archeológ Schliemann v roku 1876 v Mykénach. Bol presvedčený, že hrob plný zlata a pokladov patrila Atreovcom (rodine Agamemnóna, hrdinu z trójskej vojny), ale v skutočnosti bol hrob starší asi o štyristo rokov. Najznámejším nálezom bola Agamemnónova maska.

ÁTRIUM

Átrium je názov miestnosti v rímskom dome, ktorá bola pomenovaná podľa slova ater, čo znamená „tmavý“. Pôvodne boli steny átria naozaj začadené dymom z ohniska. Aj neskôr, keď si Rimania dopriali viacero izieb, átrium malo čestnú funkciu najdôležitejšej miestnosti v dome. Neboli tu síce okná, ale hore, nad hlavami domácich, bol veľký otvor, ktorý prepúšťal svetlo. Áno, máš pravdu, týmto otvorom aj pršalo. No nemysli si, že starí Rimania sedeli len tak na daždi a mokli! Boli na dažď pripravení. Pod otvorom sa totiž nachádzala plytká nádržka, akýsi bazénik, do ktorého cupkali dažďové kvapky. Tak bola dobrá dažďová voda pripravená na polievanie záhrady.

Z ulice viedla do átria krátka chodbička, ktorej jedna časť sa volala vestibulum. Už vieš, odkiaľ sa vzalo cudzie slovo vestibul, pravda?

V átriu sa vítali návštevy, dokonca sa tu aj pracovalo – stávali tu krosná i kozub. Z ďalšieho nábytku by si v átriu našiel ležadlá, stoly i stoličky. Neskôr sa z átria stala aula, krásna sála, ktorej steny boli vyzdobené maľbami, obrazmi a kovovými zrkadlami. Z auly si mohol ísť do knižnice a jedálne.

Takto honosne si žili niektorí bohatí Rimania. Život obyčajného roľníka sa sústreďoval v kuchyni a zdá sa, že aula mu vôbec nechýbala. Oveľa viac si cenil miestnosť nad kuchyňou, kde uskladňoval víno.

AUGIÁŠOV CHLIEV

Týmto slovným spojením sa označuje nesmierny neporiadok. Kto vlastne bol onen Augiáš? Boháč, elidský kráľ a syn boha slnka Hélia. Vlastnil obrovské stádo dobytky, o ktoré sa vôbec nestaral. Vyčistiť chlievy a stajne – na to si nik akosi netrúfol. Až hrdina Herakles dokázal, že rozum je viac hodný ako sila. Vyhlásil Augiášovi, že špinu a hnoj z jeho stajní vyčistí za jeden jediný deň. Desatinu stáda dostane však za odmenu. Augiáš neveril týmto slovám a súhlasil. Herakles na porážky nebol zvyknutý: stádo vyhnal na lúku a začal kopať

priekopu, ktorá spojí blízke riečky a znečistené stajne. Keď pustil vodu z riek do stajní, tá razom odplavila nečistotu, ktorá roky otravovala život celému stádu. Večer Herakles vodu v priekope zahradil a stádo zahnal na svoje miesto. O tom, že Augiáš odmietol dať Heraklovi sľúbenú odmenu, sa rozpisovať nebudeme. Nakoniec, priznať múdrosť druhému nikto z mocných nerobí rád.

AUGURI

Auguri pochádzali zo vznešených Arímskych rodín. Boli to veštcí, ktorí predpovedali budúcnosť z letu a hlasov vtákov či z úkazov na oblohe. Patrili ku kňazskému stavu a boli v spoločnosti vážení.

AUGUSTINUS

Aurelius Augustinus, ktorý pochádzal zo severnej Afriky (dnešné Alžírsko), žil v 4. storočí. Svoj divoký a výstredný život zamenil za život plný pokory, dal sa pokrstiť, a keď zanechal učiteľstvo rétoriky, založil kresťanské spoločenstvo. V meste Hippo Regius (dnešná Annaba) bol vysvätený za kňaza. Onedlho sa stal biskupom. Zanechal po sebe jednu z najvýznamnejších rozpráv neskorej antiky – spis Confessiones (Vyznania). Je to životopisné svedectvo o hľadaní cesty v živote a obrátení sa k Bohu.

AUGUSTUS

Je to latinské slovo a znamená „vznešený, požehnaný, velebný“. Rímsky senát titul Augustus prvýkrát udelil panovníkovi Oktaviánovi a odvtedy ho používali aj ostatní panovníci vo význame Veličenstvo. Oktavián, celým menom Gaius Octavianus Thurinus, prasnovec Gaia Iulia Caesara a zároveň jeho adoptívny syn, po smrti Caesara založil tzv. triumvirát spolu s Antoniom a Lepidom v roku 43 pred n. l. O dvanásť rokov neskôr sa po víťaznej bitke s Antoniom stal vládárom, ktorému ľud veril, lebo všetci chceli konečne pokoj a mier. Pretože Oktavián túžil sústrediť vo svojich rukách všetku moc, nechal sa nazývať princeps, čiže prvý muž. Vznikla tak forma vlády, ktorú nazývame principát. Okrem toho sa stal Oktavián hlavným veliteľom vojska a dal sa dokonca zvoliť za najvyššieho kňaza. Rímski senátori boli za Oktaviánovej vlády vlastne iba figúrkami. Na chválu Oktaviána Augusta musíme však dodať, že za jeho vlády mesto Rím naozaj rozkvitlo. Oktavián vybudoval nové námestia, postavil krásne divadlo, vystaval kúpele i radnicu, podporoval básnikov a umenia. Právom o sebe povedal: „Prevzal som mesto tehlové a zanechávam ho po sebe mramorové.“ Podľa cisára Augusta (63 pred n. l. – 14 n. l.) bol dokonca pomenovaný

mesiac v kalendári. Ak by si sa o Oktaviánovi Augustovi chcel dozvedieť viac, prečítaj si svetoznáme dielo Životopisy rímskych cisárov od Suetonia.

AURELIUS

Marcus [Markus] Aurelius žil v 2. storočí a história ho pozná nielen ako rímskeho cisára, ale aj ako stoického filozofa. Pre nás je mimoriadne zaujímavé, že počas bojov s Markomanmi a Kvádmi sa dostal až na naše územie. Svedčí o tom nápis na trenčianskej skale. Hovorí sa, že keď filozof Marcus Aurelius spisoval svoje myšlienky, sedel na brehu rieky Hrona a močil si v nej nohy. Vytvoril tak svoje slávne Hovory k sebe samému. Život bojovníka ho podnietil aj k takýmto myšlienkam: Osud je záhadný, sláva je nespoľahlivá... Preži život v súlade s prírodou... Život je boj a putovanie cudzinou... Povolanie, ktorému si sa vyučil, miluj, nech je akékoľvek. Marcus Aurelius takmer celý svoj život prežil na hraniciach so susednými germánskymi kmeňmi v neustálych obranných bojoch. Zomrel v roku 180 vo Viedni na mor. Slováci však na slávneho cisára nezabudli: Slovenské národné divadlo uviedlo v roku 1998 hru Jána Hudeca Marcus Aurelius pri Hrone.

AUTOBIOGRAFIA

Neboj sa tohto dlhého slova. Pochádza z gréčtiny a skladá sa z troch slov: autós – sám, biós – život, grafó – píšem. Ak si túto hádanku poskladáš, zistíš, že autobiografia znamená „vlastný životopis“. Keď vyrastieš, aj ty si budeš musieť napísať vlastný životopis, aby tvoj budúci zamestnávateľ vedel, čo si zač a či sa na teba môže spoľahnúť. Nemusím ti hádam pripomínať, že vo vlastnom životopise nesmieš klamať.

A V E

Slovom ave sa starí Rimania pozdravovali pri stretnutí. Tento pozdrav však používali aj gladiátori, keď vstupovali do arény: „Ave Caesar, morituri te salutant!“ (Buď pozdravený, Caesar, idúci na smrť ťa zdravia!)

B

BAKCHANÁLIE

Rimania sa radi zabávali. Pri Roslavách svojich bohov nezabudli ani na gréckeho boha vína Dionýza, ktorého si premenovali na Bakcha. Neskôr si ho stotožňovali s bohom úrody Liberom, a preto sa marcové slávnosti na počesť boha vína a úrody nazývali bakchanálie alebo liberálie.

Dedinčania a roľníci si počas osláv dávali na tvár masky, spievali svojim bohom žartovné pesničky a vešali na vysoké stromy ich podobizne. Božstvu obetovali koláče poliate medom a mladí chlapi si pri tej príležitosti prvýkrát obliekali na znak dospelosti mužskú tógu. Neskôr sa z pomerne pokojných osláv stali neviazané zábavy, na ktorých sa ľudia veselili za hlasnej a divokej hudby až do takej miery, že často museli v mene poriadku zasahovať ctihodní senátori, niekedy dokonca vojaci. V roku 186 pred n. l. vydal rímsky senát takéto uznesenie: „V Ríme ani v Itálii nech sa nekonajú žiadne bakchanálie.“

BAKCHUS

Takto nazvali Rimania gréckeho boha úrody, plodnosti a vína Dionýza. Menom Bakchus sa dali inšpirovať aj naši vinári a pomenovali tak jedno z bielych vín.

BÁJKA

Vieš, že krátke poučné rozprávanie – bájka má už skoro štyritisíc rokov? Príbehy, v ktorých vystupujú zvieratá konajúce a rozmyšľajúce ako ľudia, poznali už Sumeri. Od nich

ich prevzali Gréci. Majstrom medzi bájkami bol grécky otrok Ezop. Keď si niektoré z Ezopových bájok prečítaš, možno v nich spoznáš mnohých ľudí: ich dobrotu, pracovitosť, múdrosť, ale aj lstivosť, lakomosť a závisť.

BANKA

Moderné bankové budovy, ktoré dnes vyrástli v každom meste ako huby po daždi, nie sú ničím novým pod slnkom. Banky totiž poznali už v starom Grécku. Spočiatku sídlili v chrámoch, lebo chrámy boli

masívne kamenné stavby a náboženská úcta nedovolila obyčajnému smrteľníkovi, aby z nich niečo ukradol. A tak si do banky mohli ľudia uschovať väčšie množstvo peňazí, dôležité listiny a zároveň si požičať potrebný peňažný obnos či zmeniť väčšie mince na drobnejšie.

Pravdepodobne najvýhodnejšie bolo požičať si peniaze v starom Ríme, lebo tu sa úrok pohyboval okolo štyroch až šiestich percent. Zdá sa, že naši bankári by boli dnes veľmi prekvapení, keby vedeli, akí štedrý boli ich kolegovia pred viac ako dvetisíc rokmi!

BARBAR

Slovom barbar kedysi označovali starí Gréci cudzincov, ktorí nehovorili po grécky. Väčšinou na rozdiel od Grékov nosili bradu (barbaros – bradatý). Od 5. stor. pred n. l., keď do Grécka vpadli suroví Peržania, toto slovo znamenalo „hrubého, surového a nevzdelaného človeka“. V takomto význame sa používa i dnes.

BAZILIKA

Ľudia si pod bazilikou predstavujú väčšinou chrám. Pôvodne však bola bazilika honosnou rímskou stavbou, ktorá bola krytá. Slúžila na súdne účely, pod jej strechou sa predávalo i prechádzalo. Stávala